

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ,
СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН
САЙДЫН ТУШААЛ

2020 оны 07 сарын 01 өдөр

Дугаар А/305

Улаанбаатар хот

Жишиг хөтөлбөр батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Боловсролын тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.2 дахь заалт, Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.3 дахь хэсэг, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.4 дэх заалтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Хэл ярианы хөгжил” сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Батлагдсан сургалтын жишиг хөтөлбөрийг 2020-2021 оны хичээлийн жилээс эхлэн ерөнхий боловсролын сургуульд суралцаж буй хэл ярианы бэрхшээлтэй хүүхдэд ганцаарчилсан сургалтаар хэрэгжүүлсүгэй.

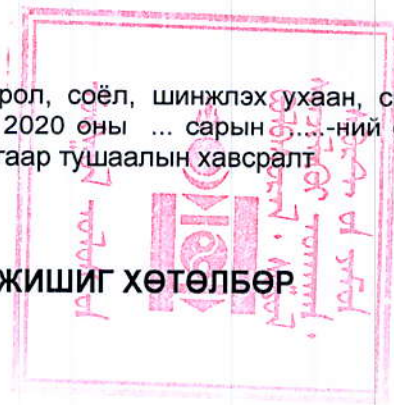
3. “Хэл ярианы хөгжил” сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг мэргэжил арга зүйн удирдлагаар хангаж ажиллахыг Ерөнхий боловсролын газар /Т.Ням-Очир/, Тусгай хэрэгцээт боловсролын хэлтэс /Ч.Ганцэцэг/, Боловсролын хүрээлэн /П.Лхагвасүрэн/, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авахыг аймгийн Боловсрол, соёл, урлагийн газар, нийслэлийн Боловсролын газарт тус тус даалгасугай.

САЙД

Ё.БААТАРБИЛЭГ

142011089

“ХЭЛ ЯРИАНЫ ХӨГЖИЛ” СУРГАЛТЫН ЖИШИГ ХӨТӨЛБӨР

Нийтлэг үндэслэл:

Монгол Улс НҮБ-ын гишүүн орны хувьд Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай конвенц, хүний эрх, хүүхдийн эрхтэй холбоотой аливаа тунхаглал, баримт бичгийг даган мөрдөж “Тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүмүүсийн эрхийн тунхаглал”, “Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц”, Саламанка, Дакарын тунхаглал”, Ази, Номхон далайн бүс нутаг дахь тусгай хэрэгцээт боловсрол шаардлагатай хүмүүст зориулсан “Эрхийг бодитой болгоё” Инчеоны стратеги, Тогтвортой боловсрол 2030 зэрэг баримт бичгүүдэд тусгасан боловсролын тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхдийг тэгш боломжоор ханган, адил тэгш ялгаварлан гадуурхалтгүй, хүртээмжтэй, чанартай боловсрол олгох үзэл санааг дэмжсэн үйл ажиллагаа явуулж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хууль, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль, Боловсролын тухай хууль, Бага, дунд боловсролын тухай хууль, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрх, оролцоо, хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр, Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого зэрэг хууль, тогтоомжийн хүрээнд холбогдох дүрэм, журмыг боловсруулж батлан хэрэгжүүлж байна. Тухайлбал,

- Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны А/155 дугаар тушаалаар “Ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөөний үлгэрчилсэн загвар, боловсруулах аргачлал”
- Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2019 оны А/292 дугаар тушаал, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг ерөнхий боловсролын сургуульд тэгш хамран сургах журам”
- Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын оны А/249 дүгээр тушаалаар “Ерөнхий боловсролын сургуулийн хүүхдийн хөгжлийг дэмжих танхимын үйл ажиллагаанд баримтлах чиглэл”
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгаалал, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спорт, Эрүүл мэндийн сайдын 2018 оны А/304, А/699, А/460 дугаартай хамтарсан тушаалаар “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд хөгжлийн цогц дэмжлэг үзүүлэх заавар” зэрэг баримт бичигт хүүхэд бүрийн хөгжлийг дэмжсэн, ялгаварлан гадуурхалтгүй, адил тэгш боломжоор хангасан боловсролын үйлчилгээ үзүүлэхийг тодорхой заасан.

Улсын хэмжээнд 2019-2020 оны хичээлийн жилийн байдлаар ерөнхий боловсролын сургуульд хэл ярианы бэрхшээлтэй 857 хүүхэд суралцаж байна. Хүний харилцааны болон соёлын гол хэрэгсэл болох хэл ярианы хөгжил нь хүүхдийн танин мэдэхүйн болон бие хүний хөгжил, төлөвшил, сургалтын үйл ажиллагаанд чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.

Иймд ерөнхий боловсролын сургуульд суралцаж буй хүүхдийн хэл ярианы бэрхшээл, хоцрогдлыг арилгах, унших, бичихийн бэрхшээл үүсэхээс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэгдсэн “Хэл ярианы хөгжил” сургалтын жишиг хөтөлбөр боловсруулан сургууль, багш нарт хүргэж байна.

Энэхүү хөтөлбөр нь хэл ярианы бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөөгөөр хэрэгжинэ.

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг боловсруулахад баримталсан зарчим:

- Хэл ярианы бэрхшээлийг эрт үед илрүүлэх, засан сайжруулах чиглэлтэй байх;
- Хүүхдийн ялгаатай байдлыг хүндэтгэх, ялгаварлан гадуурхалтгүй, боловсрол эзэмших орчин нь тэгш, хүртээмжтэй байх;
- Хэл ярианы бэрхшээлтэй хүүхэд нэг бүртэй ажиллах сургалтыг уян хатан төлөвлөх, зохион байгуулах нөхцөлийг бүрдүүлсэн байх.

Хөтөлбөрийн зорилго:

Хүүхдийн хэл яриаг засан сайжруулах, бусдын яриаг зөв ойлгох, өөрийгөө илэрхийлэх болон сургуульд дасан зохицох, унших, бичихийн бэрхшээл үүсэхээс урьдчилан сэргийлэхэд дэмжлэг үзүүлэхэд оршино.

Хөтөлбөрийн зорилт:

- Хүүхэд бусдын яриаг ойлгох, өөрийгөө илэрхийлэх боломжит чадвар эзэмших;
- Эх хэлээрээ зөв сонсож хүртэх, ойлгох, ярих боломжит чадвар эзэмших;
- Энгийн үг хэллэгээр бичигдсэн төрөл бүрийн эхийг сонсох, ойлгох, унших, утгыг ярих, бичгээр илэрхийлэх чадвар эзэмших.

Хөтөлбөрийн агуулга:

Сургалтын жишиг хөтөлбөрөөр хэл ярианы бэрхшээлтэй хүүхдийн сонсох, ярих, унших, бичих чадварыг дараах агуулгын хүрээнд хөгжүүлнэ.

Сонсох	Ярих	Унших	Бичих
Түвшин I			
<ul style="list-style-type: none"> - Хэлний бус болон хэлний авиаг сонсох, хүртэх, ялган таних - Авиаг үе, үгнээс ялгаж сонсох, хүртэх - Үг, холбоо үг, богино өгүүлбэрийг сонсож, утгыг ойлгох, дохио зангаа, зурагт карт ашиглаж хариу илэрхийлэх - Багшийн хэлсэн авиа, үе, үгийг анхааралтай сонсож, давтан хэлэх, юмсыг бодитоор буюу зурагт заах - Өдөр тутмын амьдралд өргөн хэрэглэгддэг үгийн нөөцийг нэмэгдүүлэх - Хүнтэй хариу мэндлэх, богино асуултыг сонсоод хариулах эсвэл хариулах оролдлого хийх 	<ul style="list-style-type: none"> - Хэлний бус (байгалийн) авиаг даган дуурайж дуугарах - Хэлний авиаг даган дуурайж хэлэх, зөв дуудах - Авиа, үе, үгийг зөв дуудах - Энгийн, шууд утгатай үг, холбоо үг бүтээх, ярих, утгыг ойлгох - Өөрийнхөө тухай богино өгүүлбэрээр асуултад хариулах - Өөрийгөө үг яриагаар илэрхийлэх оролдлого хийх 	<ul style="list-style-type: none"> - Үсэг, үе, богино үг, холбоо үг, өгүүлбэрийг зурагт картаар бүтээх - Үгт картыг зурагт карттай зөв харгалзуулах, - Шинэ авиа үсэгтэй танилцахдаа эгшиг, гийгүүлэгч, тэмдэг үсгийг ялган таних - Үелж унших, 	<ul style="list-style-type: none"> - Үсэг бүтээдэг зурлагуудыг дэвтрийн шугамаар баримжаалан зааврын дагуу бичих, - Үсэг, үе, богино үг, холбоо үг, өгүүлбэрийг давхарлаж бичих - хуулж бичих, бичих - Хуулж бичихдээ хүний нэр болон өгүүлбэрийг томоор эхэлж бичдэг дүрмийг баримтлах

Түвшин II			
<ul style="list-style-type: none"> - Авиа, үе, үг, өгүүлбэрийг сонсох - Ахуйн хэрэглээний энгийн үгийн утгыг сонсож ойлгох - Богино өгүүлбэрийг сонсож ойлгох - Бусдын энгийн хүсэлтийг сонсох - 2 ба түүнээс дээш үеэс бүтсэн үг, холбоо үг, өгүүлбэрийг бусдын дэмжлэгтэй сонсож ойлгох - Удаан хэлэх, давтан хэлэх, биеийн хөдөлгөөнөөр заах, ба зураг, үгт карт ашигласан яриаг сонсож ойлгох - Энгийн, хялбар агуулгатай богино эх, зүйр үг, оньсого, шүлэг сонсох, утгыг ерөнхийд нь ойлгох - Хүүхдийн дуу сонсох, утгыг ерөнхийд нь ойлгох 	<ul style="list-style-type: none"> - Үг, холбоо үг, өгүүлбэр, эхийн утгыг зурагт, үгт картын тусламжтай ойлгож тайлбарлах - Өөрт нь хэрэгцээтэй байдал үүссэн тохиолдолд ярих оролдлого хийх - Өөрийн хүсэлтээ энгийн үгээр илэрхийлэх - Ярилцах үедээ багшийн болон бусдын дэмжлэг авах - Өдөр тутам хэрэглэгддэг энгийн үг хэллэгээр ярих - Үгт карт, зураг ашиглаж, мэдэхгүй, ойлгохгүй үгээ илэрхийлэх - Уншсан богино эхийн утгыг бусдын дэмжлэгтэй ярих 	<ul style="list-style-type: none"> - Цагаан толгойн үсгийг мэдэх, богино үетэй үгээс бүтсэн үг, холбоо үг, өгүүлбэрийг унших, - Өгүүлбэрт байгаа мэддэг үгээ таних - Богино өгүүлбэрээс ойлгосноо зургаар илэрхийлэх - Мэдэхгүй үгийн утгыг бусдын дэмжлэгтэй уншиж ойлгох - Уншсан үг, холбоо үг, өгүүлбэрийн утгыг ойлгох - Богино эх, шүлэг унших арга барилд суралцах - Эх, өгүүлбэрийг уншаад, хэн, юу, яав гэсэн асуултад хариулах 	<ul style="list-style-type: none"> - Цагаан толгойн үсгийг цээжээр бичих - Авиаг үсгээр дүрслэн бичих - Үсэг, үе ба үг, холбоо үгийг бичих - Үг, богино өгүүлбэрийг бие дааж болон багшийн дэмжлэгтэйгээр бичих - Өгүүлбэр, эх зохион бичих, утгыг зургаар илэрхийлж зурах, баримал барих - Бичихдээ өгүүлбэрт цэг, таслал, асуултын тэмдгийг зөв хэрэглэх
Түвшин III			
<ul style="list-style-type: none"> - Өдөр тутмын амьдралын болон сургалтын агуулгын хүрээний үг, хэллэгийг сонсож, ойлгох, үүрэг, даалгаврыг биелүүлэх - Ахуйн шинжтэй, энгийн асуулт асуудлыг ойлгох - Өдөр тутмын үйл ажиллагаатай холбоотой яриа хүсэлт, анхааруулгыг сонсож ойлгох - Эхийг сонсож, асуултад хариулах - Танил шууд утгатай үг, хэллэгээр ярьсан, бичсэн мэдээллийг сонсож, ойлгох - Ахуйн агуулгатай, хялбар зүйр үг, шүлэг, оньсого, хэлц үгийг сонсож ойлгох 	<ul style="list-style-type: none"> - Үг, холбоо үг, өгүүлбэрээр ярих - Эхийн утгыг ойлгож ярих - Цээжилсэн, ойлгосон зүйлийн талаар ярих, хураангуй болон энгийн өгүүлбэрээр ярих - Өдөр тутмын үйл ажиллагаатай холбоотой яриа өрнүүлэх - Шүлэг, зүйр үг, оньсого, хэлц үгийн утгыг ойлгосноо тайлбарлах - Санаа, бодлоо илэрхийлэх, асуултад хариулах - Ойр дотнын хүмүүсийн тухай ярих, харилцан ярианд оролцох 	<ul style="list-style-type: none"> - Танил ба танил бус үгийг унших, утгыг ойлгох - Өдөр тутмын үйл ажиллагаатай холбоотой богино мэдээллийг унших, утгыг ойлгох - Богино эхийг уншиж, гол санааг ойлгох - Уншсан эхийн агуулгын дэс дарааллыг үгт карт, зурагт карт ашиглан тогтоох - 3-аас дээш үеэс бүтсэн урт үгийг үелж унших - Зүйр үг, шүлэг, оньсого, хэлц үгийг уншиж, дэмжлэгтэй ойлгох 	<ul style="list-style-type: none"> - Үг, холбоо үг, өгүүлбэрийн зөв бичих дүрмийг мэдэх, бичих - Үйл явдлыг харуулсан зургийн агуулгаар богино эх зохиож бичих - Өгүүлбэрийг 1-2 асуултын дагуу дэлгэрүүлэн бичих - Өдөр тутмын үйл явдлын тухай богино эхийг бие дааж болон бусдын дэмжлэгтэй зохион бичих - Энгийн мэдээлэл, захидлыг бие даах болон бусдын дэмжлэгтэй бичих

	- Өдөр тутмын болсон үйл явдлыг дэс дарааллаар нь энгийн танил, үг, холбоо үг хэрэглэн өгүүлбэрээр ярих	- Тухайн ангийн агуулгын түвшинд хичээлийн материалыг унших	- Хүсэлтээ бичиж, алдааг хянах - Бичихдээ өгүүлбэрт цэг, таслал, асуултын тэмдгийг зөв хэрэглэх
--	---	---	--

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зохион байгуулалт

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд анхаарах зүйл:

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг суралцагчийн хэл ярианы чадвар, сурах арга барил, хувь хүүхдийн хөгжих, сурах онцлогийг харгалзан ганцаарчилсан хичээлээр хэрэгжүүлнэ.

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, сургууль дээрх “Дэмжлэгийн баг”-ийн гишүүд (сургуулийн удирдлага, сэтгэл зүйч, эмч, сувилагч, нийгмийн ажилтан, дотуур байрны багш, ажилтнууд, эцэг эх, асран хамгаалагчид) хэл ярианы хөгжлийг дэмжсэн нэмэлт ганцаарчилсан сургалт шаардлагатай суралцагчдын суралцах ачааллыг тооцож төлөвлөнө.

Ерөнхий боловсролын сургууль нь орон нутаг, сургуулийн онцлог, хүний нөөцийг тооцон жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүйг уян хатан, нээлттэй байхаар төлөвлөн, ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө (Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны А/155 дугаар тушаалаар батлагдсан) боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

Сургалтыг суралцагчийн гэр бүл, эцэг эх, асран хамгаалагчидтай хамтран, тэдний санал, хүсэлтийг харгалзан зохион байгуулж, хүүхэд бүрийн хэрэгцээ, хөгжлийн түвшнийг харгалзан туслалцаа, зөвлөгөө өгч ажиллана. ЕБС-ийн “Дэмжлэгийн баг”-ийн үйл ажиллагаа нь хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн, амжилттай суралцахад бэлтгэхэд чиглэх юм.

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүй

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүй нь хүүхэд төвтэй арга зүйд суурилсан хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, агуулгыг эзэмшүүлэхэд чиглэсэн байна. Засан сайжруулах арга зүй (суралцагч бүрийн хэл ярианы бэрхшээлийн онцлог, хөгжлийн ялгаатай байдлыг судалж, тэдний хэрэгцээ, чадварт суурилан засан сайжруулах) үйл ажиллагааны агуулгыг сурагч төвтэй оновчтой төлөвлөж, хэрэгжүүлнэ.

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүй нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:

- Хүүхэд өөрөө мэдлэг бүтээх;
- Тэгш хамран сургах;
- Суралцагчийн ялгаатай байдлыг харгалзах (хөгжих, сурах онцлог, сурах арга барил гэх мэт);
- Алдаанаасаа суралцахад нь дэмжих;
- Асуулт, дасгал, даалгавраар үйл ажиллагаа болон суралцагчийн хөгжлийг дэмжих;

- Үйлийн явцад хөгжих;
- Тоглох, суралцах явцад хөгжих, төлөвших;

Сургалтын хэрэглэгдэхүүн

Сургалтын орчин гэдэгт танхимын болон танхимаас гадуурх байгаль, нийгэм, соёлын орчныг ойлгоно. Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд сургалтын орчин болох анги, танхим нь хүүхдийн хэл яриа, танин мэдэхүйн хөгжил, сонирхол хэрэгцээнд нийцсэн, бие дааж суралцах боломжтой, авьяасыг хөгжүүлэх, эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын шаардлагыг хангасан байна.

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхийн тулд суралцагчийн үйлийн орчин, тэдний оролцоог дэмжсэн, өөрөө суралцаж, хөгжих нөхцөл боломжийг бүрдүүлнэ.

Сургалтад ганцаарчилсан төлөвлөгөө, дохионы хэлний зурагт толь, сурах бичиг, зөвлөмж гарын авлага, зурагт альбом, хэвлэмэл, бодит, биет, цахим хэрэглэгдэхүүн, үзүүлэн, тарааж өгөх материал, дуу, дүрс бичлэг, видео хичээл, ардын уламжлалт болон орчин үеийн тоглоомууд, үгт карт, зурагт карт, модель, макет, сургалтын техник хэрэгсэл, телевизор, компьютер, дэлгэц, магнитофон, чихэвч зэргийг ашиглана. Зарим онцгой тохиолдолд сургалтад мэдрэгчтэй сэрүүлэгтэй цаг, хаалганы гэрлэн хонх, дуу чимээ мэдрэгч, дүрст утас гэх мэтийг ашиглах боломжтой.

Танхимын бус сургалтаар экскурс аялал, туршилт ажиглалт, кинотеатр, музей, түүхийн дурсгалт газар, үйлчилгээний газарт сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулах нь үр дүнтэй байна.

Сургалтын орчин бүрдүүлэхэд орон нутаг, сургуулийн нөөц боломж, байгаль, нийгэм, соёлын ялгаатай байдал зэргийг харгалзсан аюулгүй, хямд, ашиглахад хялбар, олдоц сайтай гарын доорх материалаар сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгэж болно.

Үнэлгээ

Сургалтын жишиг хөтөлбөрийн дагуу ганцаарчилсан төлөвлөгөөгөөр хичээллэсэн суралцагчийн хэл ярианы хөгжлийн ахиц өөрчлөлтийг оношлох болон явцын, үр дүнгийн үнэлгээгээр үнэлнэ.

Оношлох үнэлгээ нь хэл ярианы бэрхшээлтэй суралцагчийн сурах үйл ажиллагаанд тулгарч байгаа хэл яриа, сонсгол, танин мэдэхүйн бэрхшээлийн түвшнийг тодорхойлж, тэдний онцлогийг тусгасан ганцаарчилсан сургалтын төлөвлөгөө боловсруулах үндэслэл болно.

Явцын үнэлгээ нь суралцагчийн оролцоо, суралцах үйлийг дэмжиж, хэл ярианы хөгжилд ахиц өөрчлөлт гаргахад зорилгоор сургалтын явцад тогтмол хийгдэнэ.

Оношлох ба явцын үнэлгээнүүд нь үнэлгээний зорилго, үнэлж байгаа субъект болон арга хэлбэрээр ялгаатай байна.

Үр дүнгийн үнэлгээгээр сургалтын үр дүнг хүүхдийн хэл ярианы хөгжилд гарсан ахиц, өөрчлөлтийг тодорхойлно.

---000---